

Oceny sytuacji finansowej gospodarstw domowych

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2023

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W naszych badaniach od kilku dekad śledzimy zmiany zachodzące w położeniu materialnym polskiego społeczeństwa. Regularnie – co miesiąc – pytamy o ocenę warunków materialnych gospodarstw domowych oraz poziomu życia, a także o przewidywania w tym zakresie na najbliższy rok. Zazwyczaj raz w roku pogłębiamy tę problematykę, pytając o sposoby gospodarowania pieniędzmi oraz poczucie zagrożenia biedą¹.

Z danych GUS wynika, że średnioroczny wzrost cen towarów i usług w roku 2023 wyniósł 11,4% r/r i był mniejszy niż 2022 roku (wówczas wyniósł 14,4% i był najwyższy od ćwierćwiecza)². Po spadku realnych wynagrodzeń w roku 2022, w 2023 roku nastąpił ich realny wzrost. Realne płace w sektorze przedsiębiorstw wzrosły o 0,5% r/r, a jeszcze mocniej wzrosła siła nabywcza emerytur i rent (o 4,7% r/r w przypadku pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych i o 10% r/r w przypadku rolników indywidualnych). Czy i jak te zmiany wpłynęły na sytuację finansową Polaków i ich poczucie zagrożenia biedą?

SPOSOBY GOSPODAROWANIA PIENIĘDZMI I ZAGROŻENIE BIEDĄ

Ponad połowa badanych, charakteryzując sposób gospodarowania pieniędzmi w swoim gospodarstwie domowym, deklaruje, że żyje na średnim poziomie – starcza im na co dzień, lecz muszą oszczędzać na poważniejsze wydatki (52%). Co trzeci ankietowany ocenia, że żyje mu się dobrze lub bardzo dobrze – starcza mu na wiele bez specjalnego oszczędzania (29%) bądź też może sobie pozwolić na pewien luksus (4%). Co siódmy respondent deklaruje, że żyje skromnie – musi na co dzień bardzo

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (407) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej (CAWI), do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 7 do 17 marca 2024 roku na próbie liczącej 1089 osób (w tym: 60,8% metodą CAPI, 24,3% – CATI i 14,9% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

² Zob. *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w 2023 roku*, GUS, styczeń 2024 oraz *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w 2022 roku*, GUS, styczeń 2023.

oszczędnie gospodarować pieniędzmi (14%), a bardzo niewielu, że bardzo biednie – nie starcza im nawet na podstawowe potrzeby (1%).

CBOS

RYS. 1. Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

- Żyjemy bardzo biednie – nie starcza mi (nam) nawet na podstawowe potrzeby
- Żyjemy skromnie – musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować
- Żyjemy średnio – starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy
- Żyjemy dobrze – starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania
- Żyjemy bardzo dobrze – mogę (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus
- Trudno powiedzieć

TABELA 1

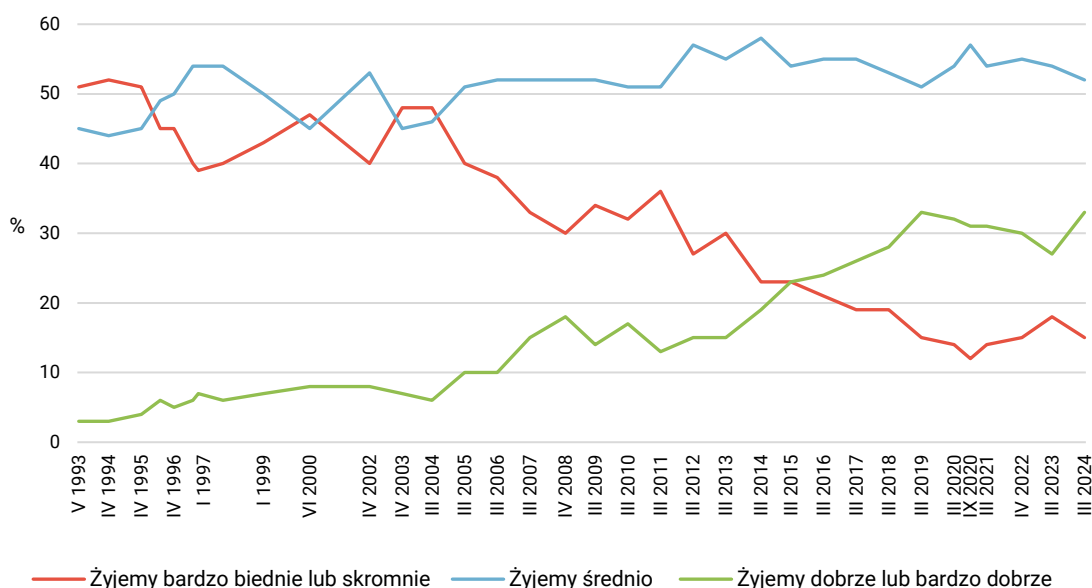
Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań																			
	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11	III '12	III '13	III '14	III '15	III '16	III '17	III '18	III '19	III '20	IX '20	III '21	IV '22	III '23	III '24
	w procentach																			
Żyjemy bardzo biednie – nie starcza mi (nam) nawet na podstawowe potrzeby	8	5	4	6	5	3	3	5	3	3	3	2	2	1	1	<0,5	1	1	2	1
Żyjemy skromnie – musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	30	28	26	28	27	33	24	25	20	20	18	17	17	14	13	12	13	14	16	14
Żyjemy średnio – starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	52	52	52	52	51	51	57	55	58	54	55	55	53	51	54	57	54	55	54	52
Żyjemy dobrze – starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania	9	14	17	13	15	12	15	14	17	21	21	24	26	30	30	28	28	27	24	29
Żyjemy bardzo dobrze – mogę (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus	1	1	1	1	2	1	0	1	2	2	3	2	2	3	2	3	3	3	3	4
Trudno powiedzieć	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	1

W ciągu ostatniego roku oceny poziomu życia poprawiły się. Zwiększył się odsetek osób deklarujących, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze (z 27% do 33%), a zmniejszył tych, którym żyje się bardzo biednie lub skromnie (z 18% do 15%). Obecnie udział zadowolonych z sytuacji finansowej należy do najwyższych w historii naszych badań. Równie wysoki odsetek pozytywnych ocen rejestrowaliśmy w roku 2019, natomiast najniższy odsetek żyjących bardzo biednie lub skromnie – w drugiej połowie 2020 roku. W kolejnych latach – aż do tego roku – oceny te były trochę gorsze.

Uwzględniając natomiast dłuższą perspektywę, obejmującą ostatnie trzy dekady, można zauważyć ogromną poprawę w postrzeganiu własnej sytuacji finansowej. Do roku 2015 udział deklarujących biedne lub skromne życie był wyższy niż żyjących dobrze lub bardzo dobrze, a od 2016 roku niezmiennie przeważa udział tych drugich.

CBOS

RYS. 2. Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

Zadowolenie z poziomu życia częściej wyrażają ankietowani z gospodarstw domowych o wyższych dochodach *per capita*. Respondenci o niższych dochodach na osobę w gospodarstwie domowym – do 1999 zł – wyraźnie częściej niż pozostali deklarują, że w ich gospodarstwach żyje się biednie lub skromnie (31%), natomiast wraz ze wzrostem dochodów rośnie też odsetek badanych zadowolonych z poziomu życia. Jedynie wśród najlepiej sytuowanych, z gospodarstw domowych, w których dochody na osobę wynoszą co najmniej 4000 zł, większość deklaruje, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze (62%). Natomiast respondenci o niższych dochodach najczęściej twierdzą, że żyje im się średnio – starcza im na co dzień, ale muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy.

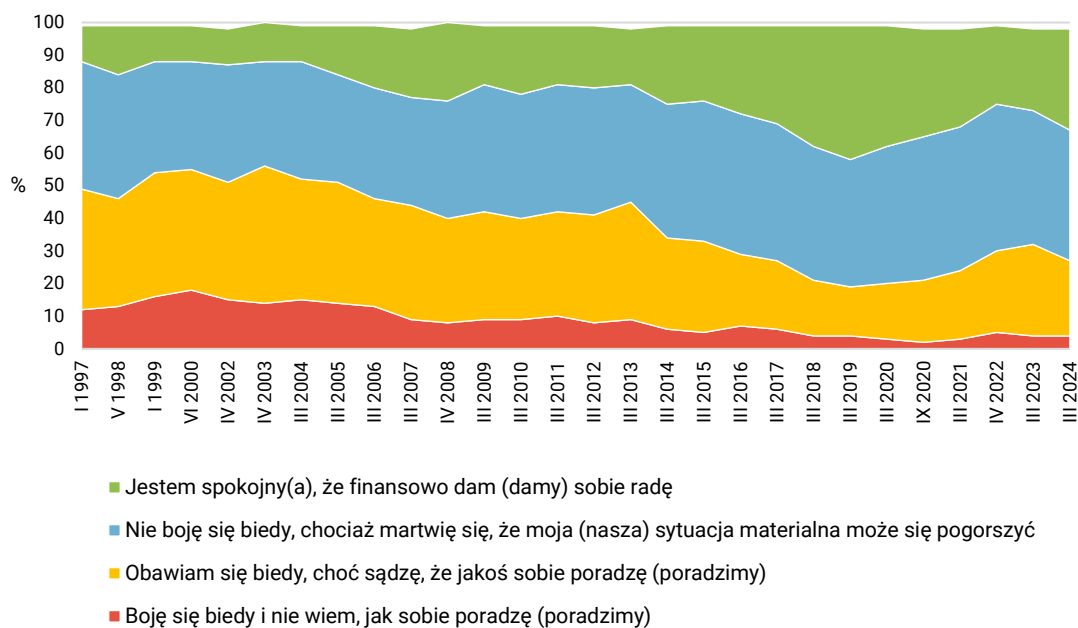
Oceny poziomu życia w znacznej mierze zależne są od wieku i wykształcenia. Częściej zadowolenie wyrażają młodszy ankietowani – do 44 roku życia (39–46% w zależności od kategorii), a wraz

z wiekiem rośnie też udział deklarujących skromne lub bardzo skromne życie (25% badanych w wieku 65+). Generalnie badani lepiej wykształceni częściej deklarują, że w ich gospodarstwach domowych żyje się bardzo dobrze lub dobrze, a rzadziej – że bardzo skromnie lub skromnie. W grupach społeczno-zawodowych stosunkowo najczęściej z poziomu życia wyrażają pracujący na własny rachunek (68%) oraz kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem (63%), a niezadowolenie – renciści (34%).

Obecnie więcej niż co czwarty badany obawia się biedy (27%), w tym 23% uważa, że jakoś sobie poradzi, a 4% odczuwa bezradność. Pozostali nie obawiają się biedy, przy czym dwie piąte (40%) boi się pogorszenia sytuacji materialnej, a blisko co trzeci (31%) jest całkowicie spokojny o swoją finansową przyszłość.

CBOS

RYS. 3. Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?

Pominięto odpowiedzi „Trudno powiedzieć”

TABELA 2

Które z poniższych stwierżeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań																			
	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11	III '12	III '13	III '14	III '15	III '16	III '17	III '18	III '19	III '20	IX '20	III '21	IV '22	III '23	III '24
	w procentach																			
Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	19	21	24	18	21	18	19	17	24	23	27	30	37	41	37	33	30	24	25	31
Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	34	33	36	39	38	39	39	36	41	43	43	42	41	39	42	44	44	45	41	40
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	33	35	32	33	31	32	33	36	28	28	22	21	17	15	17	19	21	25	28	23
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	13	9	8	9	9	10	8	9	6	5	7	6	4	4	3	2	3	5	4	4
Trudno powiedzieć	1	2	0	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	2	2

W ciągu ostatniego roku wyraźnie zmniejszył się odsetek badanych obawiających się biedy (z 32% do 27%), a wzrósł spokojnych o swoją finansową przyszłość (z 25% do 31%). Najniższy w historii naszych badań poziom obaw przed biedą i zarazem najwyższy odsetek całkowicie spokojnych o swoją finansową przyszłość zarejestrowaliśmy w roku 2019. Wydarzenia kolejnych lat, a wśród nich pandemia, wojna za naszą wschodnią granicą oraz dynamicznie rosnące ceny zachwiały finansowym bezpieczeństwem Polaków. W kolejnych latach obawy przed biedą rosły i dopiero w tym roku zarejestrowaliśmy ich spadek. Biorąc pod uwagę dłuższą perspektywę, obejmującą ostatnie ćwierćwiecze, można stwierdzić, że obawy przed biedą bardzo wyraźnie zmaląły. Pod koniec ubiegłego wieku i w pierwszych latach obecnego stulecia udział deklarujących tego typu obawy wśród dorosłych Polaków był mniej więcej dwukrotnie większy.

Poczucie zagrożenia biedą częściej niż pozostali wyrażają badani niezadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych (76%), o niższych dochodach *per capita*, nieprzekraczających 1999 zł (od 45% do 53% w zależności od kategorii), a także większość żyjących skromnie lub bardzo biednie (61%). Uwzględniając natomiast pozostałe charakterystyki społeczno-demograficzne zauważyć można, że częściej tego typu obawy deklarują starsi ankietowani, mający co najmniej 65 lat (34%), mieszkańcy wsi (36%), osoby z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (48%). W grupach społeczno-zawodowych są to najczęściej rolnicy (46%) oraz renciści (45%).

TABELA 3

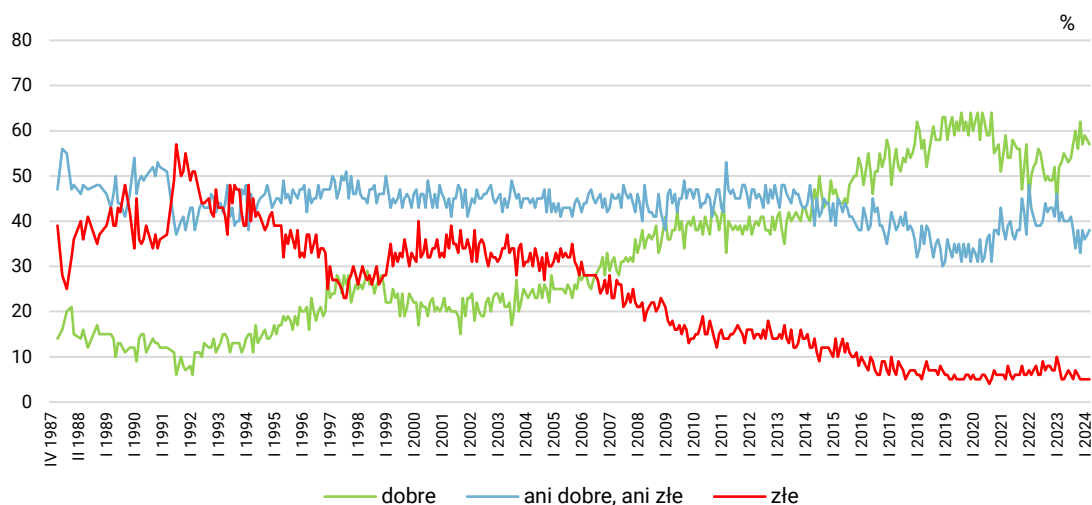
Sposób gospodarowania pieniędzmi	Deklarowane poczucie bezpieczeństwa materialnego				
	Jestem spokojny(a), że finansowo damy sobie radę	Nie boję się biedy, choć martwię się, że nasza sytuacja może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzimy	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Żyjemy skromnie lub bardzo biednie	10	27	46	15	1
Żyjemy średnio	18	49	28	3	2
Żyjemy dobrze lub bardzo dobrze	62	32	6	1	0

WARUNKI MATERIALNE GOSPODARSTW DOMOWYCH – OCENY I PRZEWIDYWANIA

W marcu 2024 roku 57% badanych dobrze oceniało warunki materialne swoich gospodarstw domowych, blisko dwie piąte (38%) – przeciętnie, a relatywnie niewiele – źle (5%). W ciągu ostatniego roku te oceny nieznacznie się poprawiły. Biorąc pod uwagę trochę dłuższą perspektywę zauważyć można, że Polacy byli najbardziej zadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych w okresie poprzedzającym pandemię. W kolejnych latach nastąpiło pogorszenie. Stosunkowo najgorsze oceny w tym czasie zarejestrowaliśmy na początku 2023 roku, w okresie wysokiej inflacji (w styczniu 2023 roku inflacja wyniosła 16,6% r/r).

CBOS

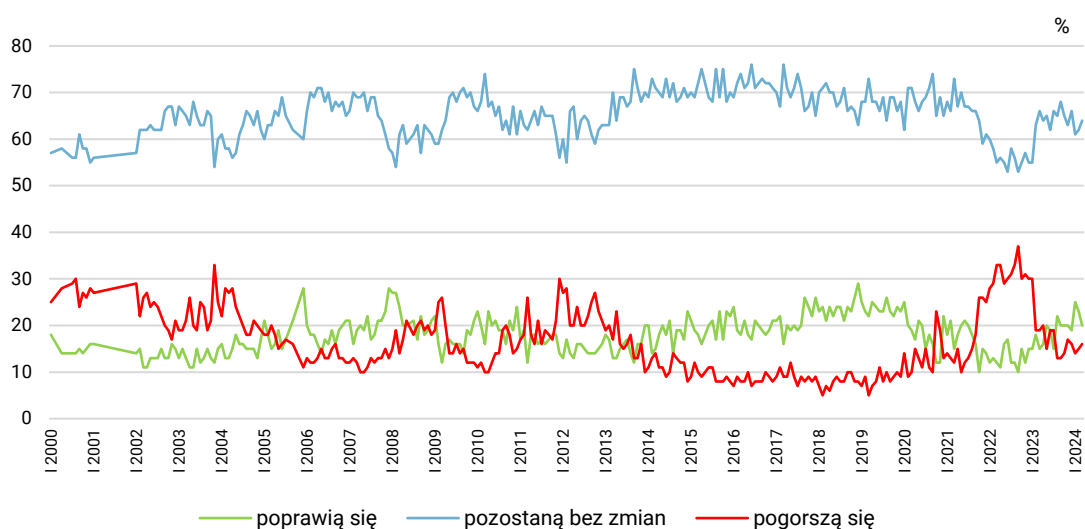
RYS. 4. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

W marcu br. blisko dwie trzecie pytaných (64%) uważało, że warunki materialne ich gospodarstw domowych w ciągu najbliższego roku nie zmienią się, co piąty badany przewidywał ich poprawę (20%), a trochę mniej – pogorszenie (16%). W ciągu ostatniego roku zarejestrowaliśmy pewną poprawę przewidywań. Począwszy od września 2021 roku aż do kwietnia 2023 roku w prognozach przeważał pesymizm, w kolejnych miesiącach bywało różnie, natomiast od sierpnia 2023 roku niezmiennie przeważa optymizm.

CBOS

RYS. 5. Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:

Obawy przed pogorszeniem warunków materialnych gospodarstw domowych częściej niż pozostali wyrażają badani w wieku 55 lat i więcej (20–21% w zależności od kategorii) oraz mieszkańcy wsi (20%). Pesymizm w tym obszarze częściej deklarują osoby obecnie niezadowolone z własnych warunków materialnych (48%), a wśród aktualnie z nich zadowolonych odsetek przewidujących pogorszenie jest czterokrotnie mniejszy (12%).

TABELA 4

Ocena własnych warunków materialnych	Przewidywania dotyczące warunków materialnych własnego gospodarstwa domowego w ciągu najbliższego roku:		
	pogorszą się	pozostaną bez zmian	poprawią się
	w procentach		
Złe	48	33	19
Średnie	19	66	15
Dobre	12	66	23

Z deklaracji badanych wynika, że w ciągu ostatniego roku ich sytuacja finansowa poprawiła się. Przybyło mających pewną swobodę finansową w gospodarowaniu domowym budżetem – którym starcza na wiele bez specjalnego oszczędzania, a ubyło żyjących skromnie, którzy na co dzień muszą bardzo oszczędnie gospodarować. Nadal jednak największa część badanych deklaruje, że żyje im się średnio – starcza im na co dzień, ale muszą oszczędzać na poważniejsze potrzeby. Jednocześnie w stosunku do ubiegłego roku zmniejszyły się obawy przed biedą, a wzrósł odsetek badanych spokojnych o swoją finansową przyszłość. Obecnie blisko co trzeci dorosły Polak jest całkowicie spokojny o finanse swojego gospodarstwa domowego, a nieco więcej niż co czwarty wyraża większe lub mniejszej obawy przed biedą. Zarejestrowaną w ciągu ostatniego roku poprawę można tłumaczyć nie tylko spadkiem inflacji – gdy realizowaliśmy zeszłoroczne badanie inflacja r/r wynosiła 16,1%, a według wstępnych szacunków inflacja w marcu tego roku wyniosła 1,9% r/r³ – i związanym z tym wzrostem realnych wynagrodzeń, lecz również innymi czynnikami, m.in. podwyżkami w sferze budżetowej, wyraźnym wzrostem płacy minimalnej i powiązanych z nią świadczeń czy też podwyżką świadczenia 500+.

Najlepsze w historii naszych badań wskaźniki położenia materialnego rejestrowaliśmy w przededniu pandemii koronawirusa. Pandemia, wojna za naszą wschodnią granicą, a także wysoka inflacja nie pozostały bez wpływu na postrzeganie sytuacji materialnej – monitorowane przez nas wskaźniki uległy pewnemu pogorszeniu. Po zarejestrowanej w tym roku poprawie udział dorosłych Polaków deklarujących, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze, jest taki sam jak w roku 2019 – czyli należy do najwyższych w historii naszych badań – natomiast odsetek obawiających się biedy jest obecnie wyższy niż wówczas.

Opracowała

Małgorzata Omyła-Rudzka

³ Szybki szacunek wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych w marcu 2024 roku, GUS, marzec 2024.